

Asia: VN/30163/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Visio

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?

Kyllä / En. Jos ette, kuvaillkaa mahdolliset muutostarpeet.

Kyllä

Mahdolliset muutostarpeet.

-

Tavoitteet

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

Kyllä, tavoitteet vastaavat omaa näkemystäni

Jos vastasitte en, kuvaillkaa tiiviisti mahdolliset muutostarpeet.

Visio ja tavoitteet vastaavat pääosin Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL) näkemystä. Ne muodostavat hyvän kokonaisuuden. Joitain tarkennuksia tavoitteet silti vaativat.

Kulttuurin tekijät ja sisällöt avainasemassa -tavoite (2.) on Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton näkökulmasta hyvin tärkeä. SKTL pitää Suomen Kirjailijaliiton lailla tärkeänä, että tavoitteissa tuodaan esille taiteen tekijän roolia, sillä taidetta ja kulttuuria ei olisi ilman taiteen ja kulttuurin "alkutuottajia" eli ammattitaiteilijoita. Kääntäjä luetaan taiteilijoiden joukkoon, sillä hän laatii suomalaisen kirjailijan teoksesta käännöksen niille kielille, joilla kirjallisuutta halutaan viedä Suomesta ulkomaille. Kääntäjällä on siis valtavan tärkeä rooli kirjallisuusviennissä: ilman kääntäjää ei olisi kirjallisuusvientä. Kääntäjä myös kääntää maailmankirjallisuutta kotimaisille kielille eli on omalta osaltaan tärkeä lenkki taiteen ja kulttuurin matkalla ulkomailta esimerkiksi suomalaisten teattereiden lavoille näytelminä, kirjakauppoihin kirjoina, ja monen muunkin kotimaisen alan työllistäjänä. Kirjallisuus työllistää Suomessa monenlaisia toimijoita logistiikkayhtiöistä kirjakauppoihin ja lukuaikapalveluihin. On hyvin tärkeää, että taiteesta ja kulttuurista puhuttaessa, muistetaan puhua myös taiteen ja kulttuurin tekijöistä, ammattitaiteilijoista, joista kääntäjätkin ovat,

sillä ilman heitä kansalla ei olisi pääsyä korkealaatuisen kirjallisuustaitteen pariin. Ilman av-kääntäjiä puolestaan monikaan tv-katsoja kotimaassa ei pystyisi seuraamaan ulkomaisia elokuvia tai lastenohjelmia.

Kolmas tavoite "Kulttuuri on jokaisenoikeus" (3.) on tärkeä tavoite, mutta tulee muistaa, että kulttuurin ammattilaisten ja tekijänoikeudenhaltijoiden tulee saada teostensa käytöstä aina korvaus. Tämä olisi hyvä mainita, jotta ei syntyisi väärää mielikuvaa siitä, että kulttuuri on ilmaista. Monesti tekijänoikeuskorvausten kiemurat ovat suurelle yleisölle kovin vieraita, mutta mielikuvaa ilmaisesta työstä ei tulisi kulttuurin näkökulmasta kulttuuripoliittisessa selonteossa vahvistaa. Tekijänoikeuskorvaukset ovat tekijöille, kuten kirjallisuuden kääntäjille, hyvin tärkeä lisä entuudestaan hyvin pieniin tuloihin. Saavutettavuuden lisääminen alalla kuin alalla on silti hyvin kannatettavaa ja todella hyvä tavoite ja olemme todella iloisia, että kulttuuripalveluiden saavutettavuuteen eri kielillä on kiinnitetty tässä kohdassa huomiota.

Kohdassa 3. puhutaan myös digitaalisuuden vahvistamisesta. On tärkeää muistaa, että digitaalisten muotojen lisäksi taidetta tulee olla saatavilla myös muissa muodoissa, sillä digitaalisuus ei aina ole pelkästään saavutettavaa, vaan se voi tehdä jostain palvelusta, kulttuurituotteesta tai taideteoksesta saavuttamattoman jollekin ryhmälle, vaikka digitaaliset ratkaisut välillä ovatkin paikallaan. Digitaalinen murros kirjallisuusosalalla on myös omiaan vaikeuttamaan joidenkin kirjallisuuden tekijöiden ansaintaa.

Kansainvälistä vaikuttavuutta ei synny ilman kielitaitoisia kansalaisia. Tässä opetus- ja kulttuuriministeriön tulee edistää tavoitteita käsi kädessä, sillä Suomessa kielivaranto kapenee mm. ranskan ja saksan osalta huippuvauhtia, ja on vaarana, että 2040-luvulla työelämään tulevat kielen ammattilaiset eivät enää ole niin kielitaitoisia kuin vaikkapa 2000-luvun alussa. Suomessa tulee huolehtia siitä, että meillä on jatkossakin koulutus- ja kielitaitoresurssit kansainväliseen yhteistyöhön, josta 4. tavoitteessa puhutaan. Kulttuuriviennissä tarvitaan kielitaitoisia työntekijöitä, jotka kirjallisuuden saralla tukevat suomalaisen kirjallisuuden vientiä ulkomaille ja maailmankirjallisuuden saatavuutta Suomessa. Suomessa tulee huolehtia monipuolisesti eri kielten osaamisesta, sillä se on pienen suomen kielen linkki maailmalle. Suomea kovin harva Suomen ulkopuolella osaa. Jos Suomessa ei tulevaisuudessa ole laajasti vieraiden kielten osaajia, tämä supistaa maailmankuvaamme ja heikentää sivistystasoamme.

Toimenpide-ehdotukset

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin yksi (1) haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan kaikki peräkkäin. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

Yhteistyön ja osallisuuden voima [Kannatamme tavoitetta tukea saamelaisen kulttuurin edistämistä voimallisemmin. Parhaiten kulttuuria tuetaan saamen kielten avulla. Kieli ja kulttuuri kulkevat aina käsi kädessä. Myös muut Suomen vähemmistökielet (romanikieli, karjaan kieli ja tietenkin suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli) sekä suomessa puhuttavat muut vieraat kielet olisi hyvä ottaa huomioon, kun puhutaan eri väestöryhmien osallistamisesta kulttuuriin. Jos

työelämävastaavuutta halutaan parantaa, tässä tulee ottaa huomioon myös kielten koulutuksiin riittävien resurssien osoittaminen. Suuret ikäluokat jäävät pian eläkkeelle ja Suomessa on tarve monien kielten kääntäjille, ja tulkeille, kieltenopettajista puhumattakaan: ruotsin osaajista on pulaa, ranskan ja saksan osaajia kirjoittaa ylioppilaskirjoituksissa kieliä paljon vähemmän kuin ennen. On vaarana, ettei Suomessa enää 2040 ole tarpeeksi eri kielten osaajia, jos asiaan ei panosteta nyt. Kielten oppiminen monipuolisesti ja kielten ammattilaisten työ tukee myös vientiä oleellisesti.]

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on vuonna 1955 perustettu aatteellinen yhdistys, jolla on noin 1730 jäsentä. Edustamme kirjallisuuden kääntäjiä, asiatekstinkääntäjiä, av-kääntäjiä, tulkkeja sekä näiden alojen opettajia sekä tutkimushenkilöstöä ja alan opiskelijoita. Jäsenemme ovat ammattilaisia, jotka kääntävät ja tulkkauvat kymmeniä kieliä ja satoja kieliyhdistelmiä, kotimaisista kielistä muihin kieliin, niiden välillä, sekä muista kielistä kotimaisiin kieliin. Edustamme kirjallisuuden kääntäjien, asiatekstinkääntäjien ja av-kääntäjien tekijänoikeuksia tekijänoikeusjärjestö Sanastossa ja Kopiostossa.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton tarkoituksena on vahvistaa kääntäjien ja tulkkien ammatillista identiteettiä, ammattitaitoa ja -etiikkaa; edistää kääntämisen ja tulkkauksen alalla toimivien henkilöiden yleisiä ja yhteisiä ammatillisia toiminta-edellytyksiä; edistää kääntämistä ja tulkkausta osana Suomen kulttuuria; toimia kääntäjien ja tulkkien koulutuksen hyväksi; edistää kääntäjien ja tulkkien kotimaista ja kansainvälistä yhteistoimintaa, sekä edistää Yhdistyneiden Kansakuntien kasvatusta-, tiede- ja kulttuurijärjestön, Unescon, Nairobissa vuonna 1976 hyväksymän kääntäjiä ja tulkkeja sekä kääntämistä ja tulkkausta koskevan suosituksen noudattamista ja toteuttamista Suomessa.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitolla on jäsentensä kautta tietoa kirja-alasta, av-alasta esim. elokuva- ja tv-kääntäjien kautta, asiatekstinkääntämisestä ja kielten työelämätarpeesta. Liitto haluaa olla mukana lisäämässä ymmärrystä käännoalasta sekä kehittämässä alaa edelleen yhä kestävämpää muotoon kääntäjien näkökulmasta. Jäseniämme työskentelee muun muassa seuraavilla aloilla:

-tieto- ja kaunokirjallisuuden kääntäjinä, jotka laativat käännoiksi monille eri kustantamoille, ja tekevät samalla monenlaisia muita kielitöitä, kuten laativat lausuntaohjeita äänikirjojen lukijoille tai näyttelijöille.

-näytelmäkääntäjinä, jotka laativat näytelmäkäännoiksi teattereille tai muilla tavoin julkaistavaksi

-av-kääntäjinä, jotka kääntävät oopperalle, teattereille ja televisioon käännostekstityksiä tai laativat dubbauskäännoiksi lastenohjelmiin tai vaikkapa yritysvideoina erilaisille yrityksille, sisältää myös elokuvakäännoiksi vientiin (suomalaiset kääntäjät kääntävät myös vientiin meneviä elokuvia, kyllä vain)

-asiatextinkääntäjinä lääketeollisuuden, kaupan tai juridiikan alan, vientiteollisuuden, viranomaisien ja muiden julkishallinnon toimijoiden palveluksessa (vaikkapa lakien ja säädösten kääntäjinä, kuntien, kaupunkien ja hyvinvointialueiden palveluksessa jne.)

-tulkkeina poliisille, oikeuslaitokselle, EU:lle, hyvinvointialueille, päiväkodeille ja kouluille.

-yms.

Kaiken kaikkiaan on muistettava, että kielityön tekijöistä moni aloittaa yhdessä ammatissa ja siirtyy myöhemmin toiseen ammattiin. Harva kirjallisuuden kääntäjä on valmis kirjallisuuden kääntäjä juuri yliopistosta valmistuttuaan. Kääntäjän ammatti on ammatti, joka vaatii pitkäjänteisyyttä, valtavaa kieli- ja kulttuuripääomaa ja -osaamista, monen eri kulttuurin tuntemusta, ja tähän saattaa päästä vasta tehtyään useampaa erilaista kieli- ja kulttuurityötä. Ammattikääntäjä tai -tulkki tekee työnsä hyvin, sillä ammatin takana on vuosien harjoittelu ja ammatissa pätevytyminen.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton jäsenten näkökulmasta tekijänoikeuksia turvaava lainsäädäntö on luovan alan kehittämisen ytimessä. Liittomme on olennainen toimija kirjallisuusalalla, kun valtio haluaa edistää kirja-alan asioita, kirjallisuuden kääntäjien näkökulman tulee olla mukana keskusteluissa, sillä he ovat osa kirja-alan arvoketjua, käännoiteoksen toisena tekijätahona alkuperäisen kirjailijan ohella. Haluamme olla mukana edistämässä kulttuuripoliittisen selonteon ja tulevan kirjallisuuspoliittisen katsauksen tavoitteita.

Olemme mielellämme mukana kirja-alaa koskevassa selvityksessä sekä sen pohjalta laadittavassa kansallisessa toimenpideohjelmassa sekä muissakin kulttuuripoliittisen selonteon osa-alueita koskevissa hankkeissa.

Tiivistelmä näkemyksistänne

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Selonteko on hyvin ja monipuolisesti laadittu. Yhdymme Kopioston hienosti kiteyttämään: "Kulttuurin ja luovien alojen toiminta vaatii pitkäjänteistä, yli hallituskausien ja vuosibudjetointien ulottuvaa suunnittelua ja strategiaa, minkä vuoksi on erinomaista, että kulttuuripoliittisen selonteon aikahorisontti kurottaa 2040-luvulle saakka." Kuitenkin selonteon tavoitteet edellyttävät resursseja, missä piileekin ristiriita lähivuosien taloustilanteeseen. Toivomme, että selonteon sisältämät linjaukset päästään kuitenkin toteuttamaan, koska pitkäjänteisesti valmisteltua selontekoa kannattaa hyödyntää. Se on aidosti hyvä työkalu, josta tulee olemaan iloa, jos siinä suunniteltuihin toimiin suunnataan tarvittavia resursseja. On tärkeää, että kaikki puolueet sitoutuvat selonteon toteuttamiseen ylihallituskautisesti. Kulttuurialalle tarvitaankin kasvustrategia.

Muutamia todella tärkeitä painopisteitä:

– Luovalla työllä pitää tulla toimeen: epätyypillisiin työsuhteisiin liittyvien ongelmien korjaaminen on avainasemassa

- Luovat alat tarvitsevat riittävän julkisen rahoituksen.
- Tekijänoikeuden merkitys luovan alan tukena on hyvin merkittävä: Ajantasaista sääntelyä tarvitaan, sillä teknologia kehittyy hurjaa vauhtia. Teknologinen kehitys ei voi korvata luovaa työtä eikä luovan työn tekijää. Teknologian kehitys ei myöskään saa syrjäyttää luovaa työtä, oikeudenhaltijoille syntyviä oikeuksia eikä luovan työn ansaintamahdollisuuksia. Tekoälyteknologioita tulee kehittää vastuullisesti tekijänoikeuksia kunnioittaen.
- Kulttuurin lisäksi pitää muista puhua taiteesta, taiteen tekijöistä eli taiteen ammattilaisista. Ilman näitä alkutuottajia, ei ole myöskään harrastusryhmien ohjaajia, näiden alojen opettajia, tutkimusta. Kun puhutaan taiteesta, on hyvä muistaa, että puhutaan myös melko arkisista asioista, joista me kaikki hyödyimme: oppikirjoista kouluissa, vaatesuunnittelusta, huonekalusuunnittelusta, arkkitehtuurista – kääntämisen alalla tämä tarkoittaa tv:stä luettavia elokuvatekstityksiä tai ohjelmatekstityksiä, joista hyötyvät myös monet suomenkieliset, ruokapakkauksen kyljestä luettavaa tekstiä, neuleohjeita, erilaisten arjessa tarvittavien laitteiden käyttöohjeita, tai suomalaisten suosimaa tietokirjallisuutta tai kaunokirjallisuutta. Ilman ammattitaiteilijoita myös monella muulla alalla työllisyys vähenee.
- Tekoälyn vaikutuksen luovaan alaan, ammattitaiteilijoihin (esim. kääntäjiin) tulee kartoittaa, se tulee tuomaan mukanaan monenlaisia haasteita: On välttämätöntä varmistaa, että tekijöiden teosten käyttämisestä sovitaan ja korvataan.
- Suomen tulisi nostaa taiteen ja kulttuurin rahoitus 1 % valtion budjetista. Kulttuurialalle tarvitaankin kasvustrategia.
- Työnteon tulisi olla Suomessa kaikin tavoin kestävä, ja siihen myös kulttuurialalla tulisi tähdätä.
- Tietokirjallisuuden kääntäjien apurahoitusta tulee lisätä kaunokirjallisuuden kääntäjien apurahoitusta kuitenkin vähentämättä. Kuten Tieokirjailijat lausunnossaan viittaavat, tietokirjailijoiden apurahoitus on riittämätöntä. Tämä koskee myös tietokirjallisuuden kääntäjiä.

Kirja-alan järjestöt (ml. SKTL) ovat esittäneet, että Suomeen laaditaan historian ensimmäinen Kirjallisuuspoliittinen ohjelma. Siinä esitettiin käsiteltäväksi seuraavia asiakokonaisuuksia: Kirjallisuus osana yhteiskuntaa, Kirjallisuuden tuotanto ja jakelu, Kirjailijoiden ja kääntäjien toimeentulo sekä Viennin edistäminen. Nämä asiakokonaisuudet olisi hyvä sisällyttää nyt laadittavaan kirja-alan selvitykseen. Kirja-ala on merkittävä luovan alan työllistäjä, lukutaidon edistäjä ja osaamistason kehittäjä. Kirja-alalla on paljon käyttämätöntä vientipotentiaalia ja annettavaa Suomen maakovalle. Tämä käy ilmi vertailtaessa kirjallisuuden ulkomaankaupan lukuja pohjoismaisten naapureidemme vastaaviin lukuihin.

Selonteon sivulla 28 käsitellään työnantajan työntekijöille tarjoamia kulttuurietuuksia. Virikeseteleiden käyttö tulisi laajentaa myös kirjallisuuden ostamiseen.

On hienoa, että kirja-alasta ollaan tekemässä erillistä selvitystä ja sen pohjalta toimenpideohjelmaa. Olemme mielellämme mukana tässä selvityksessä ja toimenpideohjelman laadinnassa.

Kiitämme myös mahdollisuudesta lausua selonteosta ja kiitämme työstänne sen eteen.

Kavén Jenni
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry